

АНОТАЦІЯ

Дубас В. В. Вплив практики Європейської комісії «За демократію через право» на розвиток конституціоналізму в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2022.

Дисертація присвячена дослідженню в українській науці конституційного права впливу практики Європейської комісії «За демократію через право» на розвиток конституціоналізму в Україні. У роботі здійснено комплексний теоретичний та практичний аналіз впливу практики Венеційської комісії, виокремлено форми впливу та охарактеризовано його наслідки на політико-правові процеси в Україні. Теоретичне значення цього дослідження полягає в тому, що вперше зроблено спробу проаналізувати вплив практики Європейської комісії «За демократію через право», дослідити правові аспекти співпраці з погляду конституційної доктрини та практики. У підсумку напрацьовано практичні рекомендації щодо основних шляхів удосконалення системи правління в Україні та покращення співпраці України з Європейською комісією «За демократію через право».

Обґрунтовано, що правовий статус Європейської комісії «За демократію через право» має свої особливості, які відрізняють її від інших органів Ради Європи. Особливий правовий статус Комісії проявляється в тому, що її діяльність поширюється на більшість держав світу, а компетенція охоплює питання розвитку конституційних національних правових систем з урахуванням європейських стандартів. Європейська комісія «За демократію через право» була утворена за допомогою часткової угоди як особливої форми співробітництва Ради Європи, що мало визначальний вплив на її майбутню роль та поширення її впливу у світі. Завдяки трансформації часткової угоди в розширену учасниками Європейської комісії «За демократію через право»

з змогли стати країни всього світу та інші міжнародні організації. У роботі виокремлено чинники, що зумовили особливу роль Венеційської комісії, а саме: правові основи її утворення, принципи діяльності та компетенція.

Значення практики Європейської комісії «За демократію через право» в системі джерел права та її впливу на конституційний розвиток національних держав обумовлюється її політико-правовим характером. Характер впливу практики Венеційської комісії на розвиток конституціоналізму в Україні визначається об'єктом свого спрямування (держава і суспільство; система національного права і національна правова система; конституціоналізм) та відповідною формою (пряма й опосередкована).

У дисертаційній роботі сформульовано дефініцію поняття практики Європейської комісії «За демократію через право» як зовнішньої форми об'єктивації її діяльності, що є сукупністю загальних та індивідуальних актів рекомендаційного характеру, які приймаються в односторонньому порядку і не потребують імплементації. Практика Венеційської комісії є «м'яким правом» за наявності таких ознак: загальний характер, дія спрямована на необмежене коло суб'єктів міжнародного права та не вичерпується одноразовим застосуванням; є політично обов'язкова. Загальний характер означає, що практика Венеційської комісії спрямована на регулювання певної сфери суспільних відносин, а не конкретних випадків. Реалізація практики забезпечується можливістю настання відповідальності, закріпленої у формальних джерелах міжнародного права, а також формує обов'язки держави, які випливають з її членства в Раді Європи.

Доведено, що вплив практики Європейської комісії «За демократію через право» на розвиток європейських держав на основі спільних цінностей та цілей здійснюється лише через систему інституційних механізмів, тобто відбувається у разі її використання міжнародними організаціями та їхніми органами, а також органами публічної влади національних держав. Венеційська комісія як орган Ради Європи завдяки використанню її практики впливає на поширення європейських стандартів конституціоналізму в Україні.

Діяльність Європейської комісії «За демократію через право» спрямована на поширення європейських стандартів конституціоналізму. Також Європейська комісія «За демократію через право» бере участь у проведенні реформ у державах-членах, зокрема й в Україні, сприяє їхньому конституційному розвитку та формує політику світового товариства. У роботі обґрунтовано, що вплив практики Венеційської комісії на розвиток конституціоналізму в Україні здійснюється (а) у прямих формах шляхом закріплення рекомендацій Комісії в текстах нормативно-правових актів України; оцінки національного законодавства щодо його відповідності практиці Європейської комісії «За демократію через право», тлумачення приписів національного законодавства у світлі практики Комісії; встановлення факту відповідності припису національного законодавства практиці Венеційської комісії при застосуванні, використання рекомендацій державними органами за відсутності національного правового регулювання, (б) а також в опосередкованій формі шляхом її застосування органами міжнародних організацій під час підготовки і прийняття актів міжнародного права в конкретних випадках щодо України. Прямий вплив практики Європейської комісії «За демократію через право» відбувається з волі держави в таких правових формах її діяльності: правотворення, правотлумачення та правозастосування.

У дисертаційному дослідженні проведено класифікацію форм співпраці Європейської комісії «За демократію через право» та України, а саме: попередня форма співпраці та наступна. Попередня співпраця передбачає оцінювання проєктів законів, і є більш ефективною. Тимчасом при наступній співпраці Комісія надає рекомендації щодо ухвалених та чинних норм національного законодавства. В останньому випадку результати дослідження Венеційської комісії можуть стати основою для майбутніх положень законопроектів та внесення змін до чинного законодавства.

Зроблено висновок, що практика Європейської комісії «За демократію через право» впливає на функціонування та розвиток конституціоналізму в

державих не тільки безпосередньо, коли її застосовують національні органи (direct), але й опосередковано (indirect) через використання й посилення на неї статутними органами Ради Європи та Європейського Союзу. У роботі наведено конкретні приклади впливу практики Європейської комісії «За демократію через право» та визначено його характер.

Акцентовано увагу на тому, як саме впливає використання практики Європейської комісії «За демократію через право» щодо і в межах України. Так, наголошено, що ця практика (1) запобігає виникненню конституційних конфліктів, (2) відіграє ключову роль під час ухвалення рішень міжнародними, передусім європейськими, організаціями щодо України у зв'язку зі сучасними євроінтеграційними процесами. Такі наслідки будуть якісним показником успішного (позитивного) впливу діяльності Європейської комісії «За демократію через право». Зроблено висновок, що використання практики Венеційської комісії може мати і позитивний для розвитку конституціоналізму в Україні ефект, і навпаки – може бути використана іншими суб'єктами права задля шкоди національній та загальнополітичній ситуації в країні. У такому разі засади конституційного ладу України виступають межами втручання міжнародних організацій щодо України.

На основі аналізу закономірностей у практиці Венеційської комісії та тенденцій розвитку конституціоналізму в Україні розроблено пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України. Зокрема, запропоновано удосконалити низку зміни конституційних положень з метою оптимізації системи правління в Україні на шляху до утвердження українського конституціоналізму. Окрім того, проведено оцінювання ефективності законодавчого регулювання співпраці Верховної Ради України та Європейської комісії «За демократію через право» і запропоновано зміни до законодавства України задля налагодження співпраці парламенту України з Європейською комісією «За демократію через право».

Ключові слова: вплив, практика Європейської комісії «За демократію через право», конституціоналізм, український конституціоналізм, Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія).

ABSTRACT

V. V. Dubas. Influence of the practice of the European Commission for Democracy through Law on the development of constitutionalism in Ukraine.

– Qualifying scientific work as a manuscript.

The dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge law 08 "Law" in the specialty 081 "Law". – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2022.

The dissertation is devoted to the research in the Ukrainian science of constitutional law of the influence of the practice of the European Commission for Democracy through Law on the development of constitutionalism in Ukraine. The work carried out a comprehensive theoretical and practical analysis of the mechanism of influence of the practice of the Venice Commission, highlighted the forms of influence and characterized the influence of the practice of the Commission on the development of constitutionalism in Ukraine.

The theoretical significance of this study is that it will be the first attempt to analyze the impact of the European Commission's practice "For Democracy through Law", to explore the legal aspects of cooperation in terms of constitutional doctrine and practice. As a result, practical recommendations have been developed on the main ways to improve the system of government in Ukraine and improve Ukraine's cooperation with the European Commission for Democracy through Law.

It is substantiated that the legal status of the European Commission for Democracy through Law has its own characteristics that distinguish it from other bodies of the Council of Europe. The special legal status of the Commission is manifested in the fact that its activities extend to most countries of the world, and its competence includes issues of the constitutional construction of national legal systems in accordance with European standards. The European Commission for

Democracy through Law was set up by a partial agreement as a special form of cooperation of the Council of Europe, which has had a decisive impact on its future role and the spread of its influence in the world. Due to the transformation of the partial agreement into an extended one, the other countries around the world and other international organizations were able to become members of the European Commission for Democracy through Law. The paper highlights the factors that determined the special role of the Venice Commission, namely the legal basis for its formation, principles of activity and competence.

The significance of the practice of the Venice Commission in the system of sources of law and its influence on the constitutional development of nation states is that it is of a political and legal nature. The nature of the influence of the practice of the Venice Commission on the development of constitutionalism in Ukraine is determined by the object of its direction (the state and society; the system of national law and the national legal system; constitutionalism) and the corresponding form (direct and indirect).

The dissertation formulated the definition of the concept of the practice of The European Commission for Democracy through Law as an external form of objectification of its activities, which is a set of general and individual acts of a recommendatory nature, which are adopted unilaterally and do not need to be implemented. The practice of the Venice Commission is “soft law” if it has the following features: general, the action is aimed at an unlimited range of subjects of international law and is not limited to a one-time application; is politically binding. The general nature means that the practice of the Venice Commission is aimed at regulating a certain area of public relations, rather than specific cases. The implementation of the practice is ensured by the possibility of the onset of responsibility, enshrined in the formal sources of international law, and also forms the obligations of the state arising from its membership in the Council of Europe.

It has been proved that the influence of the practice of the European Commission for Democracy through Law on the development of European states based on common values and goals is carried out only through a system of

institutional mechanisms, i.e. occurs when it is used by international organizations and their bodies, as well as public authorities of national states. The Commission as a body of the Council of Europe, through the use of its practice, influences the spread of European standards of constitutionalism in Ukraine. The activity of the European Commission for Democracy through Law is aimed at disseminating European standards of constitutionalism. Also, the European Commission for Democracy through Law participates in reforms in member states, including Ukraine, contributes to their constitutional development and shapes the policy of the world society.

The paper substantiates that the influence of the practice of the Venice Commission on the development of constitutionalism in Ukraine is carried out (a) in direct forms by fixing the recommendations of the Commission in the texts of normative legal acts of Ukraine; assessment of national legislation in accordance with the practice of the European Commission for Democracy through Law, interpretation of the provisions of national legislation in the light of the practice of the Commission; establishing the fact that the prescription of national legislation complies with the practice of the Venice Commission when applying, using recommendations by state bodies in the absence of national legal regulation, (b) as well as indirectly through its application by bodies of international organizations in the preparation and adoption of acts of international law in specific cases concerning Ukraine. The direct influence of the practice of the European Commission for Democracy through Law occurs at the will of the state in such legal forms of its activity: law-making, law interpretation and law enforcement.

The dissertation research classifies the forms of cooperation between the European Commission for Democracy through Law and Ukraine, namely: a preliminary and the following forms of cooperation. Preliminary cooperation is provided recommendations on draft laws and is more effective. While in the following cooperation, the Commission assessments of the adopted and current norms of national legislation. In the last case, the results of the Venice Commission's

activity could be the basis for future provisions of the drafts law and amendments to current legislation.

It is concluded that the practice of the European Commission for Democracy through Law affects the functioning and development of constitutionalism in states not only directly when it is applied by national authorities (direct), but also indirectly (indirect) through the use and reference to it by the statutory bodies of the Council of Europe and European Union. The paper is presented specific examples of the impact of the practice of the European Commission for Democracy through Law and is defined its nature.

Emphasis is placed on how the use of the practice of the European Commission for Democracy through Law affects relative to and within Ukraine. Thus, it is noted that this practice (1) prevents the emergence of constitutional conflicts, (2) plays a key role in decision-making by international, primarily European, organizations regarding Ukraine in connection with modern European integration processes. Such consequences will be a qualitative indicator of the successful (positive) impact of the activities of the European Commission for Democracy through Law.

It is concluded that the use of the practice of the Venice Commission can also have a positive effect on the development of constitutionalism in Ukraine, and vice versa - it can be used by other subjects of law to damage the national and general political situation in the country. In this case, the foundations of the constitutional order of Ukraine are in favour of the intervention of international organizations in relation to Ukraine.

Based on the analysis of regularities in the practice of the Venice Commission and trends in the development of constitutionalism in Ukraine, proposals have been developed to improve the current legislation of Ukraine. In particular, it was proposed to improve the constitutional provisions in order to optimize the system of government in Ukraine on the way to the establishment of Ukrainian constitutionalism. In addition, the effectiveness of legislative regulation of cooperation between the Verkhovna Rada of Ukraine and the European Commission

for Democracy through Law was assessed and amendments to the legislation of Ukraine were proposed to establish cooperation between the Parliament of Ukraine and the European Commission for Democracy through Law.

Keywords: influence, practice of the European Commission for Democracy through Law, constitutionalism, Ukrainian constitutionalism, the European Commission for Democracy through Law (Venice Commission).

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

I. Публікації в періодичних наукових виданнях інших держав з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача:

1. Дубас В. В. Опосередкований вплив практики Європейської комісії «За демократію через право» на розвиток конституціоналізму в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 6, vol. 1. С. 71–80.

II. Статті в наукових виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України:

2. Дубас В. В. Європейські стандарти конституційної скарги (за позиціями Венеціанської комісії). *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 67–71.

3. Дубас В. В. Сучасна кодифікація виборчого законодавства в Україні: венеціанський вимір. *Часопис конституційного права*. 2018. № 2. С. 60–65.

4. Дубас В. В. Європейські стандарти сучасного парламентаризму (за позиціями Європейської комісії «За демократію через право»). *Часопис конституційного права*. 2019. № 2. С. 60–73.

III. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Особа В. В.¹ Аналіз основних принципів діяльності Європейської комісії «За демократію через право». *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матер. XXI звіт. наук.-практ. конф.* Львів, 2015. С. 167–170.
6. Особа В. В. Європейська комісія «За демократію через право»: незалежний експерт чи міжнародна сатисфакція. *Матер. XIV Міжнар. студент.-аспірант. наук. конф.* Львів, 2015. С. 43–45.
7. Особа В. В. Співпраця України та Венеціанської комісії Ради Європи: етапи становлення. *Закарпатські правові читання: матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студ.* Ужгород, 2015. С. 43–45.
8. Дубас В. В. Роль Європейської комісії «За демократію через право» у проведенні конституційних реформ. *Проблеми державотворення і захист прав людини в Україні: матер. XXIII звіт. наук.-практ. конф.* Львів, 2017. С. 145–148.
9. Дубас В. В. Співробітництво України та Європейської комісії «За демократію через право»: сфери, форми та види. *Проблеми державотворення і захист прав людини в Україні: матер. XXVI звіт. наук.-практ. конф.* Львів, 2020. С. 89–91.
10. Дубас В. В. Усталена практика Венеціанської комісії в актах Конституційного Суду України. *Проблеми державотворення і захист прав людини в Україні: матер. XXVI звіт. наук.-практ. конф.* Львів, 2021. С. 105–108.

¹ Дівоче прізвище дисертантки.